

«Ռուս-Հայկական համալսարան» բարձրագույն կրթության
միջպետական կրթական կազմակերպություն

Հաստատում եմ՝
Իրավունքի Ինստիտուտի տնօրեն
Քալաշյան Մ. Ա.

«23» հունիսի, 2026 թ.

Ինստիտուտ՝ Իրավունքի

Ամբիոն՝ Քրեական իրավունքի և քրեական դատավարության իրավունքի

Հեղինակ՝ ի.գ.դ., պրոֆեսոր Թամազյան Ա. Ա.

ԴԱՍԸՆԹԱՑԻ ԱՌԱՐԿԱՅԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐ

Դասընթաց՝ Յուլենալ արդարադատության կրիմինոլոգիական,
քրեաիրավական և քրեական դատավարական հիմնախնդիրները

Մասնագիտություն՝ 042101.00.7 «Իրավագիտություն»

Կրթական ծրագիր՝ 042101.04.7 «Քրեական իրավունք և դատավարություն»

Դասընթացի անոտացիա

Անչափահասների նկատմամբ արդարադատությունը պետք է հիմնված լինի ոչ թե իրավախախտների նկատմամբ ներողամտության, այլ հանցավոր վարքագծի պատճառների ըմբռնման և մեղավոր անձանց նկատմամբ նրանց տարիքային առանձնահատկություններին համապատասխան արդյունավետ ներգործության միջոցների կիրառման վրա: Դրա հիմնական նպատակը երեխայի անձի հետագա քրեականացման կանխումն ու նրա սոցիալական վերաինտեգրմանը նպաստելն է:

Այս համատեքստում առավել արդիական է դառնում անչափահասների արդարադատության (յուվենալ արդարադատության) համակարգի ձևավորման խնդիրը, որը կոչված է ապահովելու անչափահասների իրավունքների, ազատությունների և օրինական շահերի պաշտպանությունը: Ցավոք, Ռուսաստանը և Հայաստանը դեռևս այն սակավաթիվ երկրների շարքում են, որտեղ անչափահասների գործերով դատարանները և այլ իրավակիրառ մարմիններն ու ծառայությունները չեն առանձնացվել որպես ինքնուրույն ենթահամակարգ: Մինևույն ժամանակ, տարբեր պետություններում անչափահասների արդարադատության առանձին տարրերի ներդրման փորձը ցույց է տվել դրանց բարձր արդյունավետությունը երեխաների իրավունքների, ազատությունների և օրինական շահերի պաշտպանության գործում:

Հանցավոր խմբավորումների և կլանների գործունեությանը մասնակցությունը երիտասարդների որոշ շրջանակներում երբեմն ընկալվում է որպես սոցիալապես հեղինակավոր զբաղմունք: Անչափահասների կողմից կատարվող իրավախախտումների ընդհանուր կառուցվածքում աճում է ծանր և առանձնապես ծանր հանցագործությունների տեսակարար կշիռը, ընդ որում՝ դրանց զգալի մասը կատարվում է տարբեր տեսակի զենքի կիրառմամբ: Անչափահասների կատարած հանցագործությունների կազմում գերակշռում են սեփականության դեմ ուղղված հանցագործությունները (մինչև 85 %), մասնավորապես՝ գողությունը, խարդախությունը, կողոպուտը, ավազակությունը, տրանսպորտային միջոցի ապօրինի տիրապետումը, գույքի դիտավորյալ ոչնչացումը կամ վնասումը: Կայուն միտում է դարձել նաև անչափահասների կողմից հանցագործությունների խմբային կատարումը: Որոշ դեռահասների համար հանցավոր խմբավորումներին անդամակցելը կամ դրանց գործունեությանը մասնակցելը վերածվում է սոցիալական ակնկալիքների և ձգտումների առավելագույն դրսևորման, իսկ մի մասը նույնիսկ նպատակ է դնում համալրել հանցավոր կառույցների շարքերը:

Անչափահասների հանցավորության հիմնական պատճառներն են դաստիարակության թերությունները և սոցիալական միջավայրի բացասական ազդեցությունը: Գործող օրենսդրությամբ ամրագրված է, որ քաղաքացիները պարտավոր են հոգ տանել երեխաների դաստիարակության մասին, պատրաստել նրանց հասարակական օգտակար աշխատանքի, ձևավորել նրանց որպես հասարակության արժանապատիվ անդամներ: Երիտասարդ սերնդի, հատկապես անչափահասների դաստիարակության նկատմամբ հոգատարությունը դիտարկվում է որպես բոլոր քաղաքացիների, պետական մարմինների և հասարակական կազմակերպությունների սահմանադրական պարտականությունը:

Աշխարհի տարբեր երկրներում, ինչպես նաև Ռուսաստանում և Հայաստանում, արդեն իրականացվել կամ իրականացվում են անչափահասների արդարադատության համակարգի առանձին տարրերին վերաբերող բարեփոխումներ, թեև ամբողջական յուվենալ արդարադատության համակարգը դեռևս ներդրված չէ:

«Անչափահասների արդարադատություն» դասընթացը բաղկացած է երկու մասից՝ **Ընդհանուր** և **Հատուկ**, որոնցից յուրաքանչյուրը ներառում է դասընթացի համապատասխան հիմնախնդիրների հիմնական թեմատիկ բլոկները: Դասընթացի ուսումնասիրման ընթացքում կիրառվում են ինչպես լսարանային ուսուցման ձևերը (դասախոսություններ, սեմինարներ, ստուգողական աշխատանքներ), այնպես էլ ուսանողների ակտիվ ինքնուրույն աշխատանքը:

Դասախոսությունը հանդիսանում է թեմայի ուսումնասիրման մեկնարկային փուլը, որի ընթացքում ներկայացվում է քննարկվող նյութի ընդհանուր բնութագիրը, բացահայտվում են անչափահասների արդարադատության հիմնական հայեցակարգը, դրա դրսևորման ձևերն ու առանձնահատկությունները, ներկայացվում են թեմային վերաբերող իրավական և գիտական մեկնաբանություններ, ինչպես նաև ձևավորվում են ուսումնական և ինքնուրույն աշխատանքի գործնական հմտություններ:

Սեմինար պարապմունքներն անցկացվում են դասընթացի առավել բարդ և հիմնարար հարցերի շուրջ: Դրանք նպատակ ունեն խորացնել և ընդլայնել ուսանողների տեսական գիտելիքները, որոնք ձեռք են բերվել համապատասխան նյութի ուսումնասիրության ընթացքում:

Դասընթացի նպատակն ու խնդիրները

Նպատակ և խնդիրներ

Դասընթացի նպատակն է ուսանողների մոտ ձևավորել խորացված մասնագիտական գիտելիքներ անչափահասների արդարադատության ոլորտում, ինչպես նաև զարգացնել համապատասխան գիտելիքները գործնականում ձեռք բերելու և կիրառելու կարողությունները:

Դասընթացի նպատակն է նաև ձևավորել ուսանողների մոտ գիտականորեն հիմնավորված, ամբողջական և համակարգված պատկերացումներ օտարերկրյա և ազգային անչափահասների արդարադատության համակարգի ձևավորման, զարգացման, կառուցվածքի, կազմակերպման և գործունեության վերաբերյալ՝ որպես անչափահասների իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանության հիմնարար միջոց:

Դասընթացի խնդիրները

Դասընթացի հիմնական խնդիրներն են՝

- ուսումնասիրել անչափահասների արդարադատության առարկան, բովանդակությունը և մեթոդը,
- ուսումնասիրել այս ինստիտուտի ձևավորման և զարգացման պատմությունը Հայաստանի Հանրապետությունում, Ռուսաստանի Դաշնությունում և աշխարհի տարբեր երկրներում,
- ծանոթանալ անչափահասների արդարադատության հիմնական հասկացություններին,
- բացահայտել անչափահասների արդարադատության վերաբերյալ հիմնական տեսական մոտեցումները, ինչպես նաև դրա ներդրման և զարգացման հիմնախնդիրները,
- ուսումնասիրել աշխարհի մի շարք երկրներում գործող անչափահասների արդարադատության տարբեր մոդելները,

- ուսումնասիրել անչափահասի անձը, նրա շեղվող (դեվիանտ) վարքագիծը և դրանց հետ կապված հիմնախնդիրները:

Դասընթացի մուտքային պահանջները

Ուսանողը պետք է տիրապետի քրեական իրավունքի ընդհանուր մասի հիմքերին (հանցակազմի տարրեր, պատժի տեսակներ և սկզբունքներ), ինչպես նաև ունենա ընդհանուր պատկերացում իրավական համակարգերի դասակարգման և համեմատական իրավագիտության մեթոդների վերաբերյալ: Ցանկալի է նաև անգլերեն և ռուսերեն իրավաբանական տեքստերի ընթերցանության կարողություն:

Ձեռք բերվող գիտելիքները և կարողությունները

Դասընթացի յուրացման արդյունքում ուսանողները պետք է իմանան՝

- անչափահասների արդարադատության ոլորտի տեսական և գործնական հիմքերը,
- անչափահասների նկատմամբ կամ նրանց կողմից կատարված հանցագործությունների և իրավախախտումների բնույթը, դրանց տեղն ընդհանուր հանցավորության կառուցվածքում,
- ընտանիքի, դպրոցի, ուսումնական հաստատության, սոցիալական և ընկերական միջավայրի, ինչպես նաև հասարակության և իրավասու պետական մարմինների դերը անչափահասների հանցավորության կանխարգելման գործում,
- անչափահասների սահմանադրական, քրեական և ընտանեկան իրավունքների հիմնական դրույթները,
- Ռուսաստանի Դաշնությունում և Հայաստանի Հանրապետությունում ընտանիքի, մանկության և երիտասարդության ոլորտում միասնական պետական յուլենալ քաղաքականության հայեցակարգի հիմնական դրույթները՝ որպես մարդկային ռեսուրսների ազգային քաղաքականության հիմք,
- նախկինում ուսումնասիրված իրավական առարկաների դրույթներն ու հասկացությունները՝ տարբեր սոցիալական միտումների, փաստերի և երևույթների գնահատման և վերլուծության նպատակով,
- անչափահասների նկատմամբ արդարադատության իրականացման և անչափահասների անտեսվածության ու իրավախախտումների կանխարգելման համակարգի գործունեության հիմքում ընկած հիմնական սկզբունքները,
- անչափահաս քաղաքացիների աշխատանքային, բնակարանային և այլ իրավունքների պաշտպանության իրավական հիմքերը,
- յուլենալ արդարադատության իրականացման հիմնական սկզբունքները,
- յուլենալ արդարադատության իրավական համակարգերը և դրանց արդիականացման ուղղությունները,
- Եվրոպական երկրների յուլենալ արդարադատության համակարգում քրեական իրավունքի առանձնահատկությունները, ինչպես նաև Ռուսաստանի Դաշնության և Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությունը՝ անչափահասների քրեական պատասխանատվության և պատժի վերաբերյալ,

- Ռուսաստանի Դաշնությունում և Հայաստանի Հանրապետությունում անչափահասների իրավունքների պաշտպանության ապահովման արդիական հիմնախնդիրները:

Ուսանողները պետք է կարողանան՝

- կողմնորոշվել յուրենալ արդարադատության ձևավորման և զարգացման պատմաիրավական հիմնահարցերում,
- կիրառել տեսական և հայեցակարգային գիտելիքները ժամանակակից Ռուսաստանի Դաշնության և Հայաստանի Հանրապետության՝ անչափահասների գործերով արդարադատության համակարգի վերլուծության ընթացքում,
- ակտիվորեն մասնակցել սեմինար պարապմունքների ընթացքում քննարկվող հարցերի քննարկմանը, հանդես գալ հաղորդումներով և գիտական զեկույցներով,
- ձևավորել, հիմնավորել և պաշտպանել սեփական իրավական դիրքորոշումը:

Ուսանողները պետք է տիրապետեն՝

- Ռուսաստանի Դաշնության և Հայաստանի Հանրապետության յուրենալ արդարադատության մոդելների ներկա վիճակն ու զարգացման հեռանկարները բնութագրող տեղեկատվության վերլուծության գործնական հմտություններին,
- տեղեկատվության տարբեր աղբյուրներից, այդ թվում՝ համացանցից և արտասահմանյան մասնագիտական գրականությունից, անհրաժեշտ տեղեկություններ որոնելու, հավաքագրելու և օգտագործելու հմտություններին:

Դասավանդման եղանակները և մեթոդները

- Տեղեկատվական (դասախոսական) նյութերի մատուցում՝ համեմատական օրինաչափությունների վերլուծությամբ:
- Քննարկումներ և բանավեճեր՝ հիմնված տարբեր երկրների քրեական օրենքների նմուշների վրա:
- Գործնական վարժանքներ՝ հանցակազմերի համեմատությամբ, պատժման համակարգերի գնահատմամբ:
- Խմբային և անհատական ուսումնասիրություններ՝ համաշխարհային քրեական արդարադատության մոդելների համադրությամբ:
- Տեքստերի աշխատանք՝ տարբեր լեզուներով (անգլերեն, ռուսերեն) իրավական ակտերի և դատական պրակտիկայի հիման վրա:

Դասընթացի տեղը կրթական ծրագրում

Դասընթացի յուրացման արդյունքում ձեռք բերվող գիտելիքները և կարողությունները Դասընթացի յուրացման արդյունքը ապահովում է անհրաժեշտ գիտելիքների, հմտությունների ու կարողությունների համապատասխան ՈԱՇ-ի վերջնարդյունքներին:

Դասընթացը ներառված է քրեական իրավունք և դատավարություն ակադեմիական կրեդիտ (108 ակադեմիական ժամ) աշխատատարությամբ, որից 16 ակադեմիական ժամ նախատեսվում է

գործնական պարապմունքների համար: Դասընթացը նախատեսվում է ուսումնասիրել 1. ուսումնական տարվա 2-րդ կիսամյակում:

1.1. Դասընթացի սշխատարու թ ան բաշխումն ըստ ուսումնական սշխատնքի տեսակների (ակադեմիական ժամերով)

Ուսումնական աշխատանքների տեսակները	Ամբո ղջր, ակ. ժամ.	Բաշխում ըստ կիսամյակների					
		1 Կի ս. ու.	2 Կի ս. ու.	3 Կի ս. ու.	4 կիս. ու.	5 Կիս. ու.	6 Կի ս. ու.
1	2	3	4	5	6	7	8
1.Ըստ կիսամյակի ընդհանուր դասընթացի ուսուցման ծանրաբեռնվածությունը	108	108					
1.1. Լսարանային պարապմունքներ:	32	32					
1.1.1.Դասախոսություններ	16	16					
1.1.2.Սեմինարներ	16	16					
1.2.Ինքնուրույն աշխատանք	76	76					
Քննություն							

1.2.Դասընթացի թեմարիկ պ ան

Դասընթացի բաժինները և թեմաները	Ընդհանր ւր (ակ. ժամ)	Դասախ ոսությո ւններ (ակ. ժամ)	Սեմինար (ակ. ժամ)	Պարապմ- ունքների այլ տեսակներ (ակ. ժամ)
Բաժին 1. Յուվենալ արդարադատության պատմական ակնարկ	108	16	16	40
Թեմա 1.1. Անչափահասների կողմից հանցագործությունների և այլ իրավախախտումների կատարմանը նպաստող պատճառներն ու պայմանները	7	1	1	3
Թեմա 1.2. Դպրոցի, կրթական և սոցիալական միջավայրի դերը անչափահասների հանցավոր կամ շեղվող վարքագծի ձևավորման գործընթացում	7	1	1	3
Թեմա 1.3. Յուվենալ արդարադատությունը Ֆրանսիայում, Իսպանիայում, Չինաստանում, Մոլդովայում, Վրաստանում, Ուկրաինայում, Շվեդիայում, Նորվեգիայում և Ֆինլանդիայում	7	1	1	3

Բաժին 2. Յուվենալ արդարադատության իրականացման ձևերը				
Թեմա 2.1. Դպրոցի, կրթական և սոցիալական միջավայրի դերը անչափահասների հանցավոր կամ շեղվող վարքագծի ձևավորման գործընթացում	7	1	1	3
Թեմա 2.2. Գաղտնիության պահպանումը քրեական դատավարությունում	7	1	1	3
Թեմա 2.3. Քրեական պատիժների համակարգերի համեմատություն (Ֆրանսիա, Գերմանիա, ԱՄՆ, ՀՀ, ՌԴ)	7	1	1	3
Թեմա 2.4. Մեղսունակություն, տարիք, պատժի համարժեքություն՝ համեմատական դիտարկում	7	1	1	3
Թեմա 2.5. Յուվենալ արդարադատությունը Հայաստանի Հանրապետությունում և Ռուսաստանի Դաշնությունում	7	1	1	3
Թեմա 2.6 . Յուվենալ արդարադատությունը Անգլիայում, ԱՄՆ-ում, Գերմանիայում, Լատվիայում, Լիտվայում և Լեհաստանում	7	1	1	2
Թեմա 2.7 Քրեական պատասխանատվության ապաքրեականացում, դեկրիմինալիզացիա	7	1	1	2
Թեմա 2.8 ՄԱԿ-ի՝ անչափահասների նկատմամբ արդարադատությանը վերաբերող նվազագույն ստանդարտ կանոնները («Պեկինյան կանոններ»)	2	5	5	3
Ընդամենը	72	16	16	76

Դասընթացի բովանդակություն

Թեմա 1. Յուվենալ արդարադատության պատմական ակնարկ

1. Յուվենալ արդարադատության հասկացությունը, դրա ձևավորումն ու հիմնական մոդելները:
2. Յուվենալ արդարադատության համակարգերի ընդհանուր գծերն ու առանձնահատկությունները:
3. Յուվենալ արդարադատության առաքելությունը:

Թեմա 2. Յուվենալ արդարադատության իրականացման ձևերը

1. Յուվենալ արդարադատության նպատակները, իրականացման մեթոդներն ու իրավասու մարմինները:
2. ՅՈՒՆԻՍԵՖ-ի դիրքորոշումը անչափահաս իրավախախտների վերաբերյալ:

Թեմա 3. Յուվենալ արդարադատությունը Հայաստանի Հանրապետությունում և Ռուսաստանի Դաշնությունում

1. Յուվենալ արդարադատությունը Հայաստանի Հանրապետությունում: Անչափահասների գործերով օրենսդրական գործընթացների վիճակը և այդ ոլորտում միջգերատեսչական աշխատանքային խմբի գործառույթները:
2. Հայաստանի Հանրապետությունում խնամակալության և հոգաբարձության մարմինները, դրանց հիմնական խնդիրներն ու գործառույթները:
3. Անչափահասների իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանությունը: Անչափահասի իրավունքների պաշտպանությունը ծնողական իրավունքների չարաշահումից:

Թեմա 4. ՄԱԿ-ի՝ անչափահասների նկատմամբ արդարադատությանը վերաբերող նվազագույն ստանդարտ կանոնները («Պեկինյան կանոններ»)

1. Անչափահասների քրեական պատասխանատվության ենթարկելու տարիքը և դրա իրավական ամրագրումը միջազգային իրավական փաստաթղթերում («Պեկինյան կանոններ») և ազգային օրենսդրությունում: Անչափահասների հանցավորության տեսակարար կշիռը ընդհանուր հանցավորության կառուցվածքում: Անչափահասների կողմից բռնի հանցագործությունների և սեփականության դեմ ուղղված հանցագործությունների կատարումը՝ որպես ընդհանուր հանցավորության բաղադրիչ:
2. Անչափահասների իմպուլսիվ վարքագիծը և դրա ազդեցությունը շեղվող (դեվիանտ) վարքագծի ձևավորման վրա:

3. Պատժից դեպի վերադաստիարակություն. դատական վարույթից և քրեական պատժից հնարավորինս հրաժարվելը՝ որպես յուզենալ արդարադատության հիմնարար սկզբունք:

Թեմա 5. Անչափահասների կողմից հանցագործությունների և այլ իրավախախտումների կատարմանը նպաստող պատճառներն ու պայմանները

1. Ընտանեկան օրենսգրքի դրույթները: Խնամակալության և հոգաբարձության մարմինների մասնակցությունը այն դատական գործերին, որոնք վերաբերում են երեխային ծնողներից վերցնելուն, ծնողական իրավունքներից զրկելուն, ծնողական իրավունքներից զրկման կարգին և իրավական հետևանքներին, ծնողական իրավունքների վերականգնմանը և սահմանափակմանը, սահմանափակման հետևանքներին, սահմանափակված իրավունքներ ունեցող ծնողների հետ երեխաների շփմանը, ինչպես նաև ծնողական իրավունքների սահմանափակման վերացմանը:
2. Ընտանիքի դերը անչափահասների հանցավոր կամ շեղվող վարքագծի ձևավորման գործում:
 - Աղքատության, գործազրկության, բացասական ժողովրդագրական փոփոխությունների և ոչ լիարժեք ընտանիքների աճի ազդեցությունը անչափահասների հանցավոր կամ շեղվող վարքագծի վրա:
 - Բարեկեցիկ և նյութապես ապահովված ընտանիքներում անչափահասների հանցավոր կամ շեղվող վարքագծի պատճառները:
 - Ծնողի կամ ծնողների զբաղվածության ազդեցությունը անչափահասի շեղվող վարքագծի ձևավորման վրա:
 - Ծնողական վերահսկողությունը, տեղեկացվածությունը և երեխայի՝ տնից դուրս գտնվելու ժամանակի սահմանափակումը՝ որպես շեղվող վարքագծի կանխարգելման գործոն:

Թեմա 6. Դպրոցի, կրթական և սոցիալական միջավայրի դերը անչափահասների հանցավոր կամ շեղվող վարքագծի ձևավորման գործընթացում

1. Դպրոցի, կրթական հաստատության, ընկերական և սոցիալական միջավայրի դերը անչափահասների հանցավոր կամ շեղվող վարքագծի զարգացման գործընթացում: Շեղվող վարքագծի դրսևորումների աճի պատճառները հիմնական դպրոցից ավագ դպրոց անցնելու շրջանում, ինքնահաստատման փորձերի ընթացքում և դրանց կանխարգելման խնդիրները: «Ուսուցիչ-աշակերտ» հարաբերությունների դերը շեղվող վարքագծի բացահայտման կամ կանխարգելման գործում: Ուսուցչի անտարբերությունը, խտրական վերաբերմունքը, մասնագիտական անբավարար պատրաստվածությունը, հոգեբանական գիտելիքների պակասը, ագրեսիվ վարքագծի դրսևորումները՝ որպես անչափահասի արժեքային համակարգի և վարքագծի վրա բացասաբար ազդող գործոններ: Անհարգելի բացակայությունները՝ որպես շեղվող վարքագծի նպաստող հանգամանք:

2. Ընկերական միջավայրը՝ որպես անչափահասների շեղվող վարքագծի վրա ազդող գործոն: Ազատ ժամանակի աննպատակ անցկացումը և անչափահասին առանց վերահսկողության թողնելը՝ որպես շեղվող վարքագծի ձևավորման պատճառ: Հանցավոր աշխարհի մասին ֆիլմերի և հեռուստասերիալների բացասական ազդեցությունը անչափահասների հանցավոր կամ շեղվող վարքագծի ձևավորման վրա:
3. Անչափահասի շրջապատում հանցավոր վարքագիծ ունեցող անձանց առկայությունը՝ որպես շեղվող վարքագծի առաջացման հավանականությունը մեծացնող գործոն: Դեռահասի ինքնուրույնության զգացումը և ընտանիքի ու դպրոցի վերահսկողությունից դուրս գալու ձգտումը:

Թեմա 7. Յուվենալ արդարադատությունը Ֆրանսիայում, Իսպանիայում, Չինաստանում, Մոլդովայում, Վրաստանում, Ուկրաինայում, Շվեդիայում, Նորվեգիայում և Ֆինլանդիայում

1. Յուվենալ արդարադատությունը Վրաստանում: Վիճակագրական տվյալներ և յուվենալ արդարադատության օրենսգրքի վերաբերյալ «կողմ» և «դեմ» տեսակետներ:
2. Յուվենալ արդարադատությունը Ֆրանսիայում, դրա մասնակիցները և նրանց լիազորությունները:
3. Յուվենալ արդարադատությունը Իսպանիայում, Չինաստանում, Մոլդովայում, Ուկրաինայում, Շվեդիայում, Նորվեգիայում և Ֆինլանդիայում:

Թեմա 8. Յուվենալ արդարադատությունը Անգլիայում, ԱՄՆ-ում, Գերմանիայում, Լատվիայում, Լիտվայում և Լեհաստանում

1. Յուվենալ արդարադատությունը Անգլիայում և ԱՄՆ-ում: «Վերականգնողական արդարադատություն» և «Հաշտեցումը՝ որպես հակամարտության լուծման հիմնական միջոց» անչափահասների գործերով: Կատարված արարքի ընդունումը և դրա բացասական հետևանքների վերացումը՝ որպես հանցագործությամբ խախտված արդարության վերականգնման միջոց:
2. Հաշտեցումը՝ որպես մարդասիրության և արդարադատության դրսևորում, տարբեր երկրներում (Ֆրանսիա, Գերմանիա, Լատվիա, Լիտվա, Լեհաստան, Հայաստան) իրականացված իրավական բարեփոխումների արդյունք:
3. Հայաստանի Հանրապետության Քրեական օրենսգրքով նախատեսված անչափահասների քրեական պատասխանատվության առանձնահատկությունները:

Դասընթացի

ապահովվածությունը

գրականությամբ

Нормативно-правовые источники:

1. Конституция РФ и РА.

2. Минимальные стандартные правила ООН, касающиеся отправления правосудия в отношении несовершеннолетних (Пекинские правила) (приняты резолюцией 40/33 Генеральной Ассамблеи от 29 ноября 1985 года).
3. Правила ООН, касающиеся защиты несовершеннолетних, лишенных свободы. ООН.
4. ФЗ «Об основах системы профилактики безнадзорности и правонарушений несовершеннолетних» (принят Государственной Думой 21 мая 1999 года. Одобрен Советом Федерации 9 июня 1999 года. Подписан Президентом РФ 24 июня 1999 года).
5. Семейный кодекс РФ (принят Государственной Думой, 8 декабря 1995 года. В редакции Федеральных законов от 15 ноября 1997 года № 140 ФЗ, от 27 июня 1998 года № 94 ФЗ и от 2 января 2000 года № 32 ФЗ.).
6. Семейный кодекс Республики Армения. (принят Национальным Собранием РА 09.11.2004г.). Уголовно – процессуальный кодекс РФ (принят Государственной Думой 22 ноября 2001 года. Одобрен 22 ноября 2001 года. Одобрен Советом Российской Федерации 5 декабря 2001 года. Подписан президентом 18 декабря 2001 года. № 174 – ФЗ.
7. Уголовный кодекс РФ (принят Государственной Думой РФ 24 мая 1996 года). Уголовный кодекс Республики Армения. Ереван. 2003.
8. Уголовно-процессуальный кодекс Республики Армения. Ереван. 1999.

Специальная литература:

1. Нагаев В.В. Ювенальная юстиция. Социальные проблемы [Электронный ресурс] : учебное пособие / Нагаев В. В. - Москва : ЮНИТИ-ДАНА, 2012. - 255 с. - ISBN 978-5- 238-01570-5 : Б. ц. Книга находится в базовой версии ЭБС IPRbooks.
2. Семикин В.В. Девиантное поведение детей и подростков в современных социокультурных условиях [Электронный ресурс] : учебное пособие / Семикин В. В. Санкт-Петербург : Российский государственный педагогический университет им. А.И. Герцена, 2013. - 183 с. - ISBN 978-5-8064-1938-6 : Б. ц. Книга находится в базовой версии ЭБС IPRbooks.
3. Сулакшин С.С. Проблема инокультурной ювенальной юстиции в современной России [Электронный ресурс] : монография / Сулакшин С. С. - Москва : Научный эксперт, 2012. - 144 с. - ISBN 978-5-91290-177-5 : Б. ц. Книга находится в базовой версии ЭБС IPRbooks.
4. Актуальные проблемы профилактики безнадзорности и правонарушений в подростковой среде. Пути и решения [Текст] : сб. науч. тр. (по материалам межрегион. науч.-практ. конф., Саратов, 4 дек. 2008 г.) / Гос. образоват. учреждение высш. проф. образования "Саратовская государственная академия права" ; редкол.: Е. В. Ильгова (отв. ред.), В. В. Попов, В. С. Чернобровкин. - Саратов : Изд-во ГОУ ВПО "Сарат. гос. акад. права", 2009. - 114, [2] с. : рис. - ISBN 978-5-7924-0735-0.
5. Бабаев М.М. Молодёжная преступность [Текст] / М. М. Бабаев, М. С. Крутер ; авт. предисл. В. В. Лунеев. - Москва : Юристъ, 2006. - 381, [3] с. : табл. - (Res cottidiana). - [Молодежная преступность] . - ISBN 5-7975-0851-6.

6. Беянинова Ю.В. Комментарий к Федеральному закону от 24 июня 1999 г. № 120-ФЗ «Об основах системы профилактики безнадзорности и правонарушений несовершеннолетних» (2-е издание переработанное и дополненное) [Электронный ресурс] : учебное пособие / Беянинова Ю. В. - Саратов : Ай Пи Эр Медиа, 2013. - 214 с.
7. Гриб В.Г. Основы обеспечения виктимологической безопасности жертв преступного насилия [Электронный ресурс] : учебное пособие / Гриб В. Г. - Москва : Московский финансово-промышленный университет «Синергия», 2013. - 288 с. - ISBN 978-5-4257- 0135-0: Б. ц. Книга находится в базовой версии ЭБС IPRbooks.
8. Левченко О.В. Перспективы развития ювенальной юстиции в России [Электронный ресурс] / О В Левченко. - [Б. м. : б. и.]. - 6 с. - Б. ц. Книга находится в базовой версии ЭБС ИНФРА-М.
9. *Мазина О.Н.* Реализация Конвенции ООН о правах ребенка в Российской Федерации [Электронный ресурс] : метод. указания / О. Н. Мазина .— Оренбург : ОГУ, 2014. Книга находится в базовой версии ЭБС Rucont.
10. Марковичева Е.В. Ювенальное уголовное судопроизводство. Модели, функции, принципы [Электронный ресурс] : монография / Марковичева Е. В. - Москва : ЮНИТИ-ДАНА, 2010. - 272 с. - ISBN 978-5-238-01932-1 : Б. ц. Книга находится в базовой версии ЭБС IPRbooks.
11. Мелешко Н.П. Ювенальная юстиция в Российской Федерации. Криминологические проблемы развития [Электронный ресурс] : учебное пособие / Мелешко Н. П. - Санкт- Петербург : Юридический центр Пресс, 2006. - 746 с. - ISBN 5-94201-377-2 : Б. ц. Книга находится в базовой версии ЭБС IPRbooks.
12. Помилование, исполнение наказаний, преступность, связанная с употреблением и продажей наркотических средств, и ювенальная юстиция [Текст] : материалы 10-го Междунар. семинара, г. Светлогорск, 13-16 июня 2007 г. / Рос. гос. ун-т им. И. Канта ; отв. ред. М. Г. Миненок. - Калининград : Изд-во Рос. гос. ун-та им. И. Канта, 2008. - 140, [2] с. - Библиогр. в конце ст. - ISBN 978-5-88874-944-9 : 40.00 р.
13. Помогалова Ю.В. Профилактика правонарушений несовершеннолетних органами внутренних дел [Текст] : учеб. пособие / Ю. В. Помогалова ; Саратов. юрид. ин-т МВД России. - Саратов : Саратов. юрид. ин-т МВД России [изд.], 2010. - 57, [3] с. - Библиогр.: с. 57-58 (21 назв.). - ISBN 978-5-7485-0588-8.
14. Предеина И.В. Ювенальная юстиция в России и за рубежом [Текст] = Juvenile Justice in Russia and Abroad / И. В. Предеина ; под ред. А. Ф. Соколова ; Гос. образоват. учреждение высш. проф. образования "Саратовская государственная академия права". - Саратов : Изд-во ГОУ ВПО "Сарат. гос. акад. права", 2009. - 157, [3] с. : рис. - ISBN 978-5-7924-0710-7 : 90.00 р.

15. Романова Н.М. Групповые насильственные преступления подростков: социальный аспект [Текст] : учеб. пособие / Н. М. Романова ; Саратов. гос. ун-т им. Н. Г. Чернышевского. - Саратов : Изд-во Саратов. ун-та, 2006. - 101, [3] с. - Библиогр.: с. 92- 98.
16. Сибиряков С.Л. Актуальные проблемы криминологии, криминальной виктимологии и девиантологии [Электронный ресурс] : сборник избранных научных статей (2000-2013 годы) / Сибиряков С. Л. - Волгоград : Волгоградский государственный медицинский университет, Волгоградский институт бизнеса, 2013. - 120 с. - ISBN 978-5-9652-0293-5 : Б. ц. Книга находится в базовой версии ЭБС IPRbooks.
17. Автономов А.С. Ювенальная юстиция [Текст]: учебное пособие. М.: Российский благотворительный фонд «Нет алкоголизму и наркомании» (НАН), 2009
18. Акбаров Н.Г. Состояние и тенденции преступности несовершеннолетних. Региональные проблемы борьбы и профилактики. Казань: Изд-во Казанского Государственного Университета, 1999
19. Багаутдинов Ф. Ювенальная юстиция начинается с предварительного следствия // Российская Юстиция, 2002. № 9
20. Башкатов И.П. Психология асоциально-криминальных групп подростков и молодежи. М., 2002
21. Бланков А.С., Бурмистров И.А., Крюкова Н.И., Плешаков В.А., Фокин В.М. Актуальные проблемы профилактики безнадзорности и правонарушений несовершеннолетних: Учебное пособие. М.: 1999
22. Блясова И.Ю. Субъектно – депривационный подход к проблеме предупреждения девиантного поведения подростков / Интернет-журнал "Науковедение", Вып. 2 (21), 2014 [Электронный ресурс: <http://znanium.com/go.php?id=480038>] / И Ю Блясова. - Москва: Издательский центр "Науковедение", 2014. - 10 с. - Б. ц.
23. Возрастно-психологический подход в консультировании детей и подростков. Учебное пособие для высш. учеб. заведений. М.: Академия, 2002
24. Вопросы ювенальной юстиции. Альманах. 2002. № 2. Российский благотворительный фонд «Нет Алкоголизму и Наркомании» М.: 2002
25. Галкин А. Возвращение ювенальной юстиции в Россию // Российская юстиция. 2002.
26. Девиантное поведение подростков: причины, тенденции и формы социальной защиты / Под общ. Ред. Ю.А. Клейберга. М.; Тверь, 1998
27. Девиантность и социальный контроль в России (XIX-XX вв.): Тенденции и социологическое осмысление. СПб., 2000
28. Девиантология [Электронный ресурс НБ СГУ]: учебно-методическое пособие / сост. Л. Е. Тарасова. - Саратов : [б. и.], 2014. - 111 с. - Библиогр.: с. 110-111.

29. Дивицына Н.Ф. Социальная работа с детьми группы риска [Текст] : кр. курс лекций для вузов / Н. Ф. Дивицына. - Москва : ВЛАДОС, 2008. - 351, [1] с. : рис. - (Краткий курс лекций для вузов). - Библиогр. в конце разд. - ISBN 978-5-691-01626-4 : 80.00 р.
30. Колесникова Г.И. Девиантное поведение [Текст] : учеб. пособие / Г. И. Колесникова, Е. А. Байер, М. В. Харагезян. - Ростов-на-Дону : Феникс, 2007. - 218, [6] с. : табл. - (Высшее образование). - Библиогр. в конце глав. - Библиогр.: с. 153-158 (87 назв.). - ISBN 978-5-222-11901
31. Колесникова Г.И. Девиантное поведение [Текст]: учебное пособие. Ростов н/Д.: Феникс, 2008
32. Малышева Н.С. Правовая гарантия защиты несовершеннолетних в ювенальной юстиции [Текст] / Н. С. Малышева // Актуальные проблемы правового и политического развития России (20 апреля 2012 г.) : сборник статей по итогам Всероссийской научно- практической конференции студентов и аспирантов / редкол.: Г. Н. Комкова [и др.]. - Вып. 5. - С. 113-116 . - ISBN 978-5-91879-232-2
33. Мельникова Э.Б. Будет ли в России ювенальная юстиция // Российская юстиция. 1998.
34. Мельникова Э.Б. Ювенальная юстиция: Проблемы уголовного права, уголовного процесса и криминологии [Текст]: учебное пособие. М.: Российский благотворительный фонд «Нет алкоголизму и наркомании» (НАН), 2008
35. Стрыгина С.В. Ювенальная юстиция как воплощение принципа справедливости в праве. [Текст] / С. В. Стрыгина // Всероссийская научно-практическая конференция
- «Проблемы защиты прав человека в Российском судопроизводстве». - Тюмень : Издательство Тюменского государственного университета, 2009. - С. 109-115.
36. Ткачев В. Восстановительное правосудие и ювенальное уголовное право // Российская юстиция. 2002. № 5 (май)
37. Христианское учение о преступлении и наказании [Электронный ресурс: <http://znanium.com/go.php?id=169963>]. - Москва
38. Шереги Ф.Э. Социология девиации [Текст]. М.: Центр социал. прогнозирования, 2009
39. Шнейдер Л.Б. Девиантное поведение детей и подростков [Текст] / Л. Б. Шнейдер. - 2-е изд. - Москва : Гаудеамус : Акад. Проект, 2007. - 334, [2] с. : рис., табл., граф. - (Психологические технологии). - Библиогр.: с. 310-332 (467 назв.). - ISBN 978-5-8291- 0887-8 (Акад. Проект) (в пер.). - ISBN 978-5-98426-060-2.
40. Шошин С.В. Некоторые проблемы совершенствования организационно-правовых вопросов деятельности российских адвокатов в ювенальном судопроизводстве / С. В. Шошин // Проблемы реализации концепции развития системы ювенальной юстиции в Республике Казахстан. Материалы республиканской научно-практической конференции. - Караганды : «Болашак-Баспа», РББ, 2009. - С. 369-381 . - ISBN 9965- 790-78-7

41. Ювенальная юстиция [Электронный ресурс: <http://rucont.ru/efd/206966>] : метод. указания / сост.: М. В. Афонин, Ю. В. Бабак ; Яросл. гос. ун-т. - Ярославль : ЯрГУ, Б. г.. - 57 с.
42. Антонян Ю.М. Личность несовершеннолетнего преступника. Вестник Всероссийского института повышения квалификации сотрудников Министерства внутренних дел Российской Федерации. 2013. № 2 (26)
43. Голубев Ю.В. Девиантное поведение как социальная проблема. образование и саморазвитие 2013, N2 (36)
44. Демидова-Петрова Е. В. Специфика преступности несовершеннолетних как одного из видов преступности в Российской Федерации. Ученые записки Казанского юридического института МВД России. 2017. Т. 2. № 1 (3)
45. Игнатенко В. И. Групповая преступность несовершеннолетних как объект криминологического исследования//Юрист Юга России и Закавказья. 2016, № 2 (14)
46. Казакова Д. В. Несовершеннолетние преступницы, лишённые свободы, и предупреждение их преступного поведения: Диссертация на соискание ученой степени кандидат юридических наук. М., 2008
47. Корнакова С.В., Корягина С.А. Современные тенденции насильственных преступлений, совершаемых несовершеннолетними. Всероссийский криминологический журнал. 2016. Т. 10. № 1
48. Самиулина Я.В. Семейное неблагополучие как причина преступности несовершеннолетних//Юридический аналитический журнал. 2005. № 4.
49. Шаталов Е.А., Малаева Л.О. Преступность среди несовершеннолетних: влияние семьи. Вопросы современной юриспруденции. 2015. № 45-46
50. Соколова В.В. Влияние семейного воспитания на формирование девиантного поведения детей. Вестник Челябинского государственного университета. Образование и здравоохранение. 2015. № 1 (3).
51. Галимова А.А. Влияние сети интернет и иных средств массовой информации на преступность несовершеннолетних. В сборнике: Современность в творчестве талантливой молодежи Сборник 241 материалов научно-практической конференции молодых ученых. Редакционная коллегия: Капустюк П.А., Рогова Е.В., Таюрская Т.А., Шаевич А.В., Грозин С.Ю., Загорьян С.Г., Загайнов В.В., Ломухина А.В..2016
52. Волошин И.А., Сударикова Т.Е. Влияние СМИ на формирование криминогенных установок у несовершеннолетних в возрасте от 14 до 18 лет. Ученые записки Крымского федерального университета имени В.И. Вернадского. Юридические науки. 2016. Т. 2. № 4 (68)

53. Жигинас Н.В., Зверева Н.А., Гребенникова Е.В. Девиантное поведение подростков как искажение нравственного воспитания. Вестник Томского государственного педагогического университета. 2014. № 1 (142)
54. Аствацатуров С. Безработные: проблемы и решения.// Меняющееся общество. Ереван, 2001, N1-2
55. Габузян А.А. Проблемы преступности в Республике Армения в переходный период. Ереван, 2007
56. Мифтахов А.М. Возраст с которог наступает уголовная ответственность по уголовному кодексу Российской Федерации //Юридическая мысль//, 2016, N 6 էջ 121- 123